

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет психології
Кафедра загальної та клінічної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему: Особливості мотивації студентської молоді з різним типом
локусу контролю

Виконала: студентка 4 курсу, групи ПСр(з)-41
спеціальності 053 „Психологія”

Пронюк С. В.

Керівник: кандидат психологічних наук,
доцент Кулеша-Любінець М. М.

Рецензент: кандидат психологічних наук,
доцент Карпюк Ю. Я.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичний аналіз особливостей мотивації студентської молоді з різним типом локусу контролю	6
1.1 Теоретичні аспекти феномену "мотивація" особистості у психології.....	6
1.2 Психологічні особливості студентської молоді	15
1.3 Особливості локусу контролю осіб юнацького віку	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	30
РОЗДІЛ 2 Емпіричні дослідження особливостей мотивації студентської молоді з різним типом локусу контролю	31
2.1 Методологія емпіричного дослідження.....	31
2.2 Аналіз результатів емпіричного дослідження.....	36
2.3 Орієнтовна програма для підвищення мотивації до успіху студентської молоді з різним локусом контролю	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	46
ВИСНОВОК	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Проблема мотивації завжди була і залишається однією з провідних в сучасному світі психологічних розвідок. Головною причиною є постійний, безперервний розвиток суспільства, що спричиняє зміни потреб людини, її мотивів, цілей, прагнень, бажань, інтересів тощо. На даний час масивна частка науковців висвітлює дану проблему вкладаючи все новіші і новіші власні теоретичні підходи для її вивчення, а також висвітлюють вже існуючі. На мою думку, дана тема ще довго, можливо і вічно, буде відкритою та оновлюватиметься в відповідності з часом, а аналізуючи всі наявні дані є можливість висвітлити і якийсь власне визначення.

Теоретичні основи мотивації розглядалися ще в давнину такими людьми, як Арістотель, Геракліт, Демокріт, Лукрецій, Платон, Сократ. Їхні вчення ґрунтувались на об'єктивно-причинному підході до пояснення природи мотивації. У XV ст., коли був поширений напрям гедонізму, більше і ширше починають вивчати проблеми мотивації. Виділяють такі детермінанти поведінки: прагнення до задоволення, насолода, уникнення страждань. Філософи XVII ст. Гоббс (самозбереження та особистісна цілісність), Декарт (свобода волі, вольовий імпульс) і Спіноза (потяги, пов'язані з тілом та душею) показали власне трактуванням мотивації. Французькі матеріалісти К.Гельвецій, П.Гольбах, Є.Кондільяк у XVIII ст. висунули твердження, що спонукою є потреби. Наприкінці XIX ст. поява вчення про несвідоме і потяги, З. Фрейда спричиняє виникнення нового етапу вивчення детермінації поведінки. У цьому напрямі згодом розробляє свою теорію У.Макдауголл (1923 р.). [9]

На початку XX ст. вводиться в обіг саме значення «мотивація» А. Шопенгауером. Його активно починають використовувати і інші. З'являється значна кількість робіт різних вчених і серед них можна виділити і зарубіжних, і вітчизняних психологів. В літературі можна прослідкувати наступні імена: Д. Аткинсон, К. Левін, Б. Скіннер, Дж. Уотсон, П.К. Анохін,

Н.А. Бернштейн, А. Маслоу, Р.С. Немов, О.М. Леонтьев, Г. Олпорт, А. Бандура, Г. Айзенк, Х. Хекхаузен, Г. Мюррей, Д. Браун, Ф. Хоппе та інші та інші [9, 29, 31].

Однією з ніш дослідження мотивації особистості є особливості мотивації студентської молоді, адже молодість – пора активного розвитку та самореалізації особистості, досить важкий і цікавий період в житті кожної людини. Він включає в собі як юність так і ранню дорослість, є складним, насиченим, дає значний поштовх для розвитку особистості та зміцнення психіки. Розгляд мотиваційної сфери студентів є важливим в сфері освіти та поведінкових наук.

Розгляд питання локус контролю пов'язаний з проблемою мотивації та за дослідженнями між ними є певний зв'язок. Рівень суб'єктивного контролю у студентському віці (юнацькому та віці ранньої дорослості) порівняно з підлітковим має більшу кількість високих та середніх показників інтернальності. Це обумовлено багатьма факторами, як наприклад, зміна соціального середовища, соціальна, фізична і духовна зрілість, самореалізація, активність особистості. Кожен з наведених чинників сприяє зміні показника локусу контролю, який впливає на мотиваційну сферу особистості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості мотивації студентської молоді з різним типом локусу контролю.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз феномену «мотивація» особистості у психології.
2. Розкрити зміст та структуру особливостей мотивації студентської молоді.
3. Емпірично дослідити та проаналізувати особливості мотивації студентської молоді з різним типом локус контролю.
4. Розробити програму для підвищення мотивації до успіху студентської молоді з різним локусом контролю

Об'єкт дослідження – мотивація особистості.

Предмет дослідження – особливості мотивації студентської молоді з різним типом локус контролю.

Методи дослідження:

- теоретичні дослідження: аналіз літератури; класифікація, конкретизація, систематизація; узагальнення знайденої інформації.
- емпіричні дослідження: опитування; тестування; аналіз отриманих результатів; узагальнення отриманих даних.

Практичне значення одержаних результатів. Полягає в покращенні розуміння мотивації студентської молоді, зв'язку рівня мотивації з рівнем суб'єктивного контролю та підвищення рівня мотивації студентської молоді з різним типом локус контролю.

Вибірку емпіричного дослідження склали 30 студентів 1-4 курсів спеціальності «Психологія» ОР Бакалавр Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вибірка складається з 71,4 % – осіб жіночої статі, 28,6 % – осіб чоловічої статі. Вік студентів становить від 19 до 23 років. Середній вік студентів – 21 рік. Всі респонденти проходили дослідження добровільно і дали згоду на обробку персональних даних.

Структура курсової роботи: вступ, 2 розділи, висновки до розділів, висновок, список використаних джерел із 30 найменувань, 5 додатків, 8 рисунків, 6 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З РІЗНИМ ТИПОМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

1.1 Теоретичні аспекти феномену "мотивація" особистості у психології

Розробка теоретичних основ мотивації була започаткована великими мислителями давнини: Арістотель, Геракліт, Демокріт, Лукрецій, Платон, Сократ. Ці вчені проводили дослідження причин активності людини і їхні вчення ґрунтувались на об'єктивно-причинному підході до поясненні природи мотивації.

Більше і ширше мотивацію починають вивчати у XV ст.. На той час прагнення до задоволення, насолода, уникнення страждань, як детермінанти поведінки пропагувались напрямом гедонізму.

У XVII ст. філософи такі як Гоббс, Декарт і Спіноза займалися питання мотивації. Гоббс вважав, що прагнення до самозбереження та особистісної цілісності є головним поштовхом до дії, Декарт – свободу волі, вольовий імпульс, а Спіноза потяги, які пов'язані з тілом та душею. Як провідне джерело активності людини французькі матеріалісти XVIII ст., такі як К.Гельвецій, П.Гольбах, Є.Кондільяк вбачали потреби. Наприкінці XIX ст. поява вчення про несвідоме і потяги, З. Фрейда спричиняє виникнення нового етапу вивчення детермінації поведінки. У цьому напрямі згодом розробляє свою теорію У.Макдауголл (1923 р.). [9]

На початку XX ст. вводиться в обіг саме значення «мотивація». Його вперше використовує у власній статті «Чотири принципи достатньої причини» А. Шопенгауер. Після чого його вже активно починають використовувати і інші. З'являється значна кількість робіт вчених приурочена проблемі мотивації. Серед науковців можна було виділити представників

американської школи Г. Олпорт, А. Бандура, Г. Айзенк, німецької – Х. Хекхаузен, Г. Мюррей, Д. Браун, Ф. Хоппе та інші. [9, 31]

Як зарубіжні, так і вітчизняні психологи долучались до вивчення проблеми мотивації. В літературі можна прослідкувати наступні імена: Д. Аткинсон, К. Левін, Б. Скіннер, Дж. Уотсон, П.К. Анохін, Н.А. Бернштейн, А. Маслоу, Р.С. Немов, О.М. Леонтьєв та інші [29].

Навіть в сучасні часи значна кількість вчених проявляє інтерес щодо проблем мотивації особистості, яка є сталим предметом психологічного аналізу, через безперервний розвиток суспільства та зміни потреб людей, їх мотивів, цілей, інтересів тощо. Подають існуючі та власні теоретичні підходи, які використовують для її вивчення й формулювання понять «мотивація» і «мотив». Значна частка таких досліджень мотивації припадає на останнє десятиліття, а бібліографія налічує в собі близько 3000 назв. Проте попри все ця проблема залишається однією з найактуальніших і досі немає сталого загального поняття природу мотивації та мотивів, а також цілісного чітко визначеного понятійного апарату. Відповідно з цим можна дійти висновку, що на сьогоднішній день проблема мотивації і досі підлягає тривалому теоретичному осмисленню і даний процес далекий від завершення. [9]

В літературі можна знайти різні визначення мотивації та кожен автор подає його оригінально. В.І. Войтко характеризував її як «систему мотивів, яка визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини» [22, 97с.]; М.В. Гамезо, І.А. Домашенко – як комплекс мотивів, що підштовхує людину до активних дій; С.С. Занюк – група активізуючих факторів, які пробуджують до активності організм та визначають його націленість [8 с. 350]; Е. Кирхлер, К. Родлер – як бажання людини більше старатись досягти певних цілей організації, заради реалізації власних потреб. [31]

В.П. Москалець подає «мотивацію, як психічні спонуки, що зумовлюють активність людини: потяги, потреби, бажання і небажання, прагнення, мотиви і т. ін..» [15, 115с.] Направлення психічних спонук

особистості на об'єкти відповідає змісту формувань її сфери спрямування (погляду на світ, цінностям, точці зору, вірі); за змістом цих утворень особистістю формуються важливі життєві цінності, пріоритети, цілі, жадане і неждане, необхідне і несуттєве, дозволене і недозволене, розвиває і пригнічує, певні потреби, бажання і т. п. [15]

Під мотивацією в психології розуміють комплекс психологічних процесів, які спрямовують поведінку людини. Підґрунтям для активності індивіда та його психічного функціонування є мотиваційні процеси. Вони визначають певний напрям поведінки та її траєкторію. Людина не задовольняє повністю власні потреби, а повна відсутності бажань та потреб, «мотиваційне затишшя», може тривати тільки малий проміжок часу. В протилежному випадку це свідчитиме про порушення особистісного функціонування. Індивід постійно прагне до чогось і є вмотивованим на пошук особистих цілей, але мотиваційні процеси – виразно своєрідні та утворюють осередок структури особистості.

Виділяють два основних види мотивації:

- Зовнішня мотивація
- Внутрішня мотивація

Зовнішня мотивація залежить від зовнішніх факторів та стимулів, наприклад, схвалення оточуючих, винагорода, покарання і т.п. Головним є те, що людина отримує підвищення мотивації за рахунок зовнішніх факторів, що мотивують її до дії (добрі оцінки, як мотивація для учня навчатись, підвищення зарплати, як мотивація працівника докладати зусиль на роботі, тощо). Проте, якщо зовнішні стимули будуть зменшуватись чи пропадати, відповідно мотивація може пропорційно значно зменшуватись або абсолютно повністю зникати. [21]

Внутрішню мотивацію ж підсилюють внутрішні потреби особистості і внутрішніх чинників. Сприяє її виникненню внутрішнє бажання та інтерес до дії. Людина надихається і мотивується самим процесом, задоволенням, яке

вона отримує від цієї діяльності. Наприклад, індивід може бути мотивований внутрішніми чинниками від вивчення певної теми яка підігриває його інтерес до неї або через задоволення, яке він відчуває, коли розуміє дану тему та те освоює нові знання, які йому цікаві та важливі. [21]

Мотиваційна сфера особистості має в основі потреби, що вказують на залежність від наявних умов у яких людина знаходиться та підштовхують до діяльності задля зниження цієї залежності. Отже, це так звані динамічно-активні, або моторно-рухові стани особистості [3].

Потреба проявляється у психологічній формі мотиву поведінки, який виникає через складний психологічний процес мотивації. **Потреба** – це певний брак чогось у суб'єкта, а **мотив** — міркування з приводу закриття цієї потреби в даному об'єктивному й суб'єктивному середовищі.

Таблиця 1.1

Схема переходу потреби в мотив

Потреба (нестаток у чомусь)	·	Мотивація (усвідомлення потреби)	·	Мотив (обґрунтування рішення)
--------------------------------	---	-------------------------------------	---	----------------------------------

Усвідомлена потреба, котра задовольняється певною кількістю разів проходячи через мотиваційний етап та переходить в дію є мотивом. Потреби можуть кооперуватись або навпаки протистояти одна одній і людина здійснює чималі зусилля ставлячи в пріоритет певну з них, як найбільш важливу для її задоволення.

Таким чином, потреба, як мотив можливість здійснити який за допомогою інтересів, прагнень, переконань та установок, є фундаментом будь-якої дії.

Інтереси – мотиви, що спонукає індивіда до активності, досліджень, пізнання, тобто до закриття пізнавальних потреб. Емоційний відгук являється чинником появи інтересу.

Загалом виділяють наступні кількісні характеристики:

- Широта
- Глибина
- Стійкість

Широта включає в себе кількість об'єктів та сфер діяльності, що мають дуже велике значення для індивіда. Ступінь розуміння змісту об'єкта визначає глибина інтересу. Глибина може негативно корелювати з іншою кількісною характеристикою, а саме шириною. При такій умові людина має знання про все потроху. Останньою характеристикою є стійкість. Визначається тим, як тривало зберігається інтерес. [19]

Прагненням – мотив, що спонукає за допомогою вольових зусиль досягти будь-якої потреби в будь-чому. Часом може набувати вигляду потягу чи бажання під впливом змісту та рівня усвідомленості цілі. Потяг, як не високий рівень усвідомленості цілі зустрічається як емоційний порив, розчарованість нинішнім становищем. Це розмите розуміння того, що саме не влаштовує людину в житті, яке не спонукає людину до цілеспрямованої активності. Більш ясне та чітке розуміння цілі відносяться до бажань та змушують особистість діяти задля досягнення важливих цілей.

Рівень домагань особистості, що базується на самооцінці, є важливим компонентом, що має мотиваційне значення та виявляє постановку людиною певних цілей. В залежності від цього рівня людина ставить собі такі цілі, які вона вважає, як досяжні. Проблема рівня домагань особистості була висвітлена вперше психологічною школою Курта Левіна. Методика дослідження спирається наступному виборі, що йде після досвіду успіху (або невдачі). Наприклад, серед тих ж математичних задач різних рівнів складності. Спочатку обирається одна, а після її виконання наступна, яка є потрібним показником.

Основою наступних мотивів, соціогенних, становить переконання. Поштовх до дії відбувається за рахунок певної внутрішньої позиції, поглядів,

теоретичних принципів. Підґрунтям цих потреб є обізнаність про природу, суспільство та особу, іншими словами світогляд. Світогляд пов'язаний з інтересами, прагненнями та установками і структурно впливає на життєвий досвід та індивідуальні особливості особистості, що відображає реальність.

Установки можна тлумачити як стійку здатність особи до прояву реакції, за допомогою якої може бути задоволена якась потреба. Установка показує стан індивіда, який з'являється через взаємодії її потреб та принагідної ситуації задоволення цієї потреби, що супроводжується легкістю, практично механічністю, та цілеспрямованістю поведінки. [19, 26]

Загалом виділяють такі види установок:

- Позитивні
- Негативні

Прикладом позитивних установок може виступати впевненість в своїх силах, коли людина ставить собі адекватні цілі і добивається їх. Її установки тільки більше допомагають розкрити власний потенціал, справлятися з важкими завданнями, додають наполегливості і спонукають до подальшої активності.

Протилежний варіант проявляється як невпевненість, скутість, людина заздалегідь впевнена в тому, що не досягне успіху. Вона не бажає ставити собі адекватні цілі, бо боїться стикнутись з осудом при невдачі, або раніше вже стикалась з ним. Базується на поспішних, недостатньо обґрунтованих висновках, що можуть бути зроблені зважаючи власний досвід або некритичного опанування стереотипів ідей, прийнятих певними соціальними групами. [26]

У психології існує кілька теорій, які розглядають мотивацію та намагаються пояснити її сутність.

Розглянемо деякі з них:

- Теорія мотивації за З. Фрейдом (Інстинкти життя і смерті як рушійна сила поведінки)
- Прагнення до переваги як основний мотив за А. Адлером
- Індивідуація як мотиваційна сила особистості за К. Юнгом
- Теорія мотивації за Е. Фроммом (Екзистенційні потреби особистості)
- Теорія мотивації за К. Хорні (Невротичні потреби особистості)
- Теорія мотивації за К. Роджерс (Провідний мотив життя особистості: тенденція до актуалізації)
- Функціональна автономія мотивації особистості, Г. Олпорт
- Теорія біологічних потреб А. Маслоу
- Теорія очікуваної цінності В. Врума
- Теорія самовизначення Р. Деці та Р. Райана
- Теорія очікувань інструментального підходу-уникнення Дж. Аткинсона
- Теорія мотивації Фредеріка Герцберга

Теорія мотивації за Фрейдом має в собі два поняття Еросу (інстинкту життя) і Танатосу (інстинкту смерті). Ці два терміни означають сексуальні та агресивні інстинкти, які генерують психічну енергію, за законом збереження енергії якого дотримувався психолог. Отже, в основі мотивації є потреба задовольнити ці інстинкти, а будь-яка активність ними спричиняється.

Теорія мотивації за А. Адлером має в собі один основний мотив і це прагнення до переваги. Він вважав, що людина від дитинства набуває комплексу неповноцінності і в подальшому буде прагнути до досконалості та бездоганності. Особистість прагне до компенсації її неповноцінності, орієнтується на те, щоб змінити себе і простір навколо себе та залежить в деякій мірі від соціуму, який також впливає на її мотивацію.

Теорія мотивації за К. Юнгом: Повна реалізація власного «Я», гармонія, єдність, завершеність і цілісність особистості, індивідуація. Це найбільш

правильний і бажаний результат, який бачив Юнг в кінці життєвого шляху. Під цим можна зрозуміти постійний розвиток, поступове розкриття власних потенціалів. Спочатку на людину діють цілі Его, яке направляє молоду людину до прагнення успіху. З часом утворюється зв'язок Его з самістю, яка витісняє перше до центру психіки. Самореалізація стає завершальним етапом, який доступний тільки обраним, коли людина досягає бажаних цілей в житті і прагне до гармонії.

Екзистенційні потреби особистості, розвинуті в мотиваційній теорії психологом та філософом Е. Фроммом, виникають через конфлікт між двома прагненнями – свободи та безпеки. Відповідно він є представленим тут як найбільша мотиваційна сила.

В даній теорії представлено 5 основних потреб:

- Потреба у встановленні стосунків
- Потреба в подоланні
- Потреба у вкоріненні
- Потреба в ідентичності
- Потреба в системі поглядів та відданості

Особливістю є певний соціально-економічний контекст від якого вони залежать. Структура особистості або «основні орієнтації характеру» утворюється за допомогою можливостей для задоволення наведених вище потреб, які надає суспільство.

Теорія мотивації за К. Хорні (Невротичні потреби особистості). К. Хорні під значенням невротичних потреб мала на увазі дві домінуючі потреби – безпеки та задоволення. У дитинстві провідною вважається перша, яка у разі задоволення формує здорову особистість. Вона припускала, що дані потреби властиві усім і допомагають подолати почуття відсторонення, безпорадності, самотності всіма можливими способами.

Тенденція до актуалізації. Саме так К. Роджерс назвав провідний мотив у власній гіпотезі щодо пояснення спрямування поведінки людини. Жодних

інших мотивацій не потрібно й шукати. Особа мотивована просто тим, що вона живе і вона може робити все, що забажає і будувати власне життя. Так, проявами тенденції до актуалізації є бажання розвитку, знань, досягнень, результатів.

Функціональна автономія мотивації особистості, Г. Олпорт: Саме поняття функціональної автономії було введено Гарольдом Олпортом для пояснення особистісної мотивації. Значення даного терміну наступне – мотивація стає внутрішньою і самостійною силою, що керує поведінкою особистості. Зазначається, що функціонально автономні мотиви є такими до тих пір, поки не знайдуться нові, що стануть на місце попередніх, (наприклад, дитина сидить і продовжує опановувати нові навички). Вони показують міру зрілості особистості.

Теорія біологічних потреб А. Маслоу визначає ієрархію потреб, від фізіологічних, тобто найнижчих та найважливіших потреб (наприклад, спрага, голод) до вищих рівнів потреб (наприклад, потреба в безпеці, приналежність, повага, самореалізація). Коли задовольняються нижчі потреби, вони автоматично стають сходиною до задоволення наступних за ієрархією.

Теорія очікуваної цінності В. Врума: Твердженням даної теорії є те, що мотивація залежить від очікуваного результату або вигоди, на яку людина розраховує, від досягнення мети. Люди схильні обирати ті дії та шляхи, які, на їхню думку, скоріш за все призводять до бажаного результату.

Теорія самовизначення Р. Деці та Р. Райана: Ця теорія стверджує, що мотивація виникає, коли людина має можливість самовираження, самовизначення та розвитку своїх потенціалів. Три базові потреби у теорії самовизначення - потреба в компетентності, автономії та пов'язаності.

Теорія очікувань інструментального підходу-уникнення Дж. Аткинсона: Головною ідеєю, яку всунув в даній теорії психолог Дж. Аткинсон є те, що мотивація залежить від сподівання на успіху та страху до невдачі. Люди

можуть бути схильними прагнути досягти успіху або вони будуть старатись уникати невдачі, і в залежності від орієнтації змінюється і сама мотивація.

Теорія мотивації Фредеріка Герцберга, базується на тому, що мотивація особистості залежить від двох факторів:

- фактор задоволення
- фактор незадоволення

Фактори задоволення (мотиваторів) пов'язані з робочими умовами та включають в себе такі аспекти, як зростання, визнання, досягнення. Вони стимулюють до вищих рівнів задоволення та досягнення.

Фактори незадоволення пов'язані з дещо іншими аспектами, зокрема, заробітною платою, соціальними вигодами, умовами праці, колективом. При відсутності, або недостатній наявності безпосередньо рівень мотивації також буде падати чи вона зникне взагалі.

Вказані вище теорії є лише часткою з тих які наявні в психології і вони просто дають змогу розглянути проблему мотивації в різних інтерпретаціях. Вони надають загальне поняття про мотиваційні процеси та чинники, що впливають на поведінку людини. Але слід зазначити, мотивація – досить складне, індивідуальне, досі не завершене в вивченні явище, на яке можуть впливати найрізноманітніші фактори, зокрема, особистість, соціальне середовище та багато-багато інших.

1.2 Психологічні особливості студентської молоді

Студентський вік є досить важливим і особливим періодом у житті людини. Він вважається досить насиченим, складним, визначальним і створює величезний вплив на психіку, на сприймання світу, на поведінку та сприяє розвитку особистості. [7]

Відтак, є три головні аспекти, за якими можна охарактеризувати студента як людина певного віку і як особистість:

1) Психологічний

- Він є своєрідним поєднанням психологічних процесів, станів і властивостей особистості. У психологічному плані варто виділити головним чином психічні властивості, такі як характер, тип спрямованості, тип темпераменту, здібності. В залежності від тих чи інших властивостей залежить як саме перебігатимуть психічні процеси, які психічні стани виникатимуть та як проявлятимуться певні психічні утворення.

2) Соціальний

- Показує, як проходить реалізація відносин у суспільстві, як проявляються та змінюються певні якості особистості, що сформувались приналежністю студента до якоїсь соціальної групи, національності

3) Біологічний. Він включає в себе тип ВНС або вищої нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, інстинкти, фізичні якості: сила, статура тощо.

- В основному даний аспект обумовлюється спадковістю і вродженими задатками. Проте є можливість його зміни до певної межі під впливом умов життя [5]

Саме в цьому періоді студенти намагаються шукати власну ідентичність, знайти сенс в їхньому житті та місце в світі. Зазвичай виникають відповідні питання "Хто я?" та "Що я хочу зробити в майбутньому?". Вони потрапляють в нове для них соціальне середовище і їм приходиться соціально пристосовуватись до нього, заводити нові знайомства, розвивати комунікативні навички, засвоювати якісь нові, притаманні тому місцю правила спілкування, а також стикатися з труднощами соціальної адаптації.

Емоційна стабільність може дещо похитнутись через ці зміни. Цілком нормальними є відчуття емоційних коливань через стресові ситуації, невизначеність майбутнього та переживання важливих життєвих рішень. Можливі зміни у власних цілях, мріях та цінностях. Старі замінюються новими, більш привабливими, доступними чи важливими на цей проміжок часу.

Молодь стає більш самостійною, незалежною. Тепер відповідальність за власне життя безпосередньо переходить в руки самої особи. Планування часу, виконання завдань, покладання цілей може бути на початку дещо важкою справою, але сприятиме їхньому особистому розвитку.

Якщо розглядати фізичний розвиток, то пора юності (18-21 роки) у віковій психології є власне частиною студентського життя і характеризується поступовим завершенням біологічного дозрівання організму. Закінчується статеве дозрівання, завершується формування і розвиток органів та тканин гальмується темп росту, зростає м'язова сила, працездатність, урівноваженість. Про те, йде інтенсивний розвиток серцево-судинної системи та нервова регуляція її роботи. [20, 24]

Пізня юність (21-25 років) є також частинкою студентства, але відзначається розумовою зрілістю, наявністю власних переконань, світогляду, рішучістю, самостійністю. Саме на період від 20 до 30 років припадає максимально високий рівень наступних показників: сила, швидкість, спритність і витривалість та ін. [20, 24]

В юності починається стадія соціального та особистісного розвитку. Іншими словами формування психологічної зрілості. На початку періоду юності мозок досягає функціональної зрілості. Вже сформована популяція нейронів і йде подальший розвиток нейронних зв'язків і аж до 25 років, після чого поступово ці нервові клітини починають відмирати.

Особливості студента є також нейрофізіологічні. Виступають в вигляді розвитку всіх відчуттів (може призводити до збільшення емоційності),

слухових, зорових, сенсорних та інших аналізаторів. У віковий період характерне швидке реагування на будь-який зовнішній подразник, великий об'єм зорової і слухової оперативної пам'яті, активна розумова діяльність, вершина розвитку інтелектуальних функцій, високі показники уваги та пам'яті.

Організм осіб юнацького віку має показники високої працездатності. Вони відрізняються високим рівнем активності та витривалості. Проте такі якості можуть сприйматись індивідом, як сталі, які з часом не будуть знижуватись. Тобто створюється ілюзія, яка підкріплюється певними ейфоричними відчуттями, що людина залишатиметься завжди молодою, привабливою, здоровою і т.п. керуючись такими думками зазвичай люди нерационально, бездумно витрачають свій час, фізичні та духовні сили дарма. А зважаючи на те, що до 20 років людська здатність до свідомої регуляції поведінки знаходиться тільки на стадії формування, то виникатимуть прояви неадекватних дій, матиме місце схильність до протиправних вчинків та девіації.

Юність є періодом для формування:

- самосвідомості, як цілісного уявлення про себе, емоційного ставлення до власного "я", самостійної оцінки власної зовнішності, поведінки, якостей: моральних розумових, вольових, виявлення своїх позитивних і негативних рис. Це і свою чергу стає основою виникнення мотивів вдосконалення особистості і самовиховання;

- світогляду, як системи поглядів, знань, переконань, власної життєвої філософії, що спирається на засвоєну раніше систему знань і здатність до абстрактно-теоретичного мислення;

- індивідуальності, де людина самостійно створює власні теорії для пояснення сенсу життя, кохання, радощів тощо. [27]

Риси, що відрізняють студентів, від інших групами молоді такого ж віку:

- наявність вищого освітнього рівня;
- колосальне бажання отримувати знання;
- високий рівень соціальної активності;
- вдале поєднання інтелектуальної і соціальної зрілості особистості

[20, С.42].

Специфічна риса студентства, що допомагає їх виділити посеред інших — це досить висока інтенсивність спілкування. Великі можливості для спілкування є важливою особливістю студентства. Створені за допомогою активної взаємодії з різноманітними соціальними утвореннями суспільства, а також специфікою навчання в університеті. [2]

Студентська молодь переживає період – кризу юнацького віку. Згідно Е.Еріксону вона вважається найбільш глибоко для цього періоду і носить назву "кризи ідентичності". Спричинена переходом від дитинства до дорослого життя і перед особою постає завдання, що базується на формуванні першої цілісної форми еґо-ідентичності. У підлітка з'являється потреба робити цілий ряд соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій і самовизначень. А за разом і слід враховувати, що це відбувається на фоні активного фізичного зростання і статевого дозрівання. [17, 28]

У разі несприятливого, неправильного розв'язання кризи студенти можуть стикатись з такими відчуттями як страх, тривога, коливання власної самооцінки. Людина може відчувати ізольованість, не бачити себе в групі чи суспільстві, стають незрозумілими подальші дії та перспективи на майбутнє, сумніви переслідують в будь-якому виді діяльності. [7]

Студенти є специфічною соціальною групою, компонентом такої прошарки суспільства, як молодь. Їх можна виокремити серед інших за умовами життя і праці, їх побутом. Для них притаманна певна суспільна поведінка, система ціннісних орієнтацій. Як складова вищого навчального закладу студентська молодь має власну мету, притаманні саме їй особливості

та отримує підготовку до виконання визначених соціальних ролей і функцій інтелігенції. [2]

Існує певна специфіка розвитку особистості студентів за період навчання у закладі вищої освіти в залежності від курсу, на якому вони навчаються. Відтак найбільш напружена навчальна діяльність спостерігається у студентів другого курсу. Другокурсники інтенсивно включені у даний період свого життя у всі форми навчання і виховання. Пристосування до нового середовища притаманного закладам вищої освіти на цьому етапі завершується і починають формуватися широкі культурні запити та потреби. [23]

Психологи зазначають високу тривожність, що проявляється в великій кількості сучасних молодих людей. Вона спричинена зазвичай такими чинниками, як низька впевненість стосовно власного майбутнього, пригніченість, які відчуває студентська молодь через власні обмеження на фоні численних матеріальних спокус.

Існує міф, який приписують представникам даного віку і базується він на тому, що уявлення про себе та свою психіку або іншими словами власна унікальність має винятковий показник і притаманна тільки деяким людям. Проте слід зауважити, що в цей період хлопці та дівчата тільки починають відшліфування власної індивідуальності, стабілізацію самооцінки. Також їх досвід поповнюється знаннями, помилками та результатами їх обґрунтування на фоні властивим їм мрій про феєричне і неймовірне майбутнє з песимістичним уявленням розгортання буття суспільства.

Причини суперечливої поведінки та поглядів осіб студентського віку можуть бути різні, але скоріш за тут має місце максималізм, характерний для даного віку.

Із настанням дорослості роль біологічного послаблюється через завершення різноманітних процесів, наприклад, пубертатного періоду, посилюється активність самої особистості в контексті певних соціальних

умов – змінюється співвідношення базових факторів психічного розвитку людини.

Початок раннього дорослого віку характеризується набуттям пікових значень фізичних можливостей, закінчується зростання та дозрівання організму і аж до 30 років, ці властивості зберігаються. Опісля починається повільний ледь помітний спад. До 40 років фізичні можливості людини залишаються на досить високому рівні, що вказує на цілком нормальний і здоровий перебіг цього періоду. Пора для практикування та закріплення навичок здорового способу життя, щоб відтермінувати початок та інтенсивність старіння організму. Обов'язковим у розвитку фізичної зрілості є підкріплення набуттям психологічної зрілості. [24]

Зрілість психологічна – системна якість особистості, що відображає досягнення стану її повної функціональності, адаптивності та відповідальності. [24, с. 239]

Зміст психологічної зрілості визначають культурні цінності суспільства, проте частіше за все фігурують такі її типові ознаки (Рис.1.1).

Рис. 1.1 Ознаки психологічної зрілості особистості

Студентський вік — дуже важливий період становлення «Я-концепції» як ядра особистості. Визначається вона наступними показниками:

1. Я-образ, що розкриває неповторність самосприйняття через фіксацію студентом певної соціально-рольової позиції та настанов щодо себе.
2. Емоційно-ціннісне ставлення. Воно характеризується самостійною оцінкою професійних якостей і особистісних властивостей, рівнем самосприйняття і самоповаги. [20]

Психічний розвиток можна описати в контексті трьох взаємопов'язаних аспектів його «Я». Системи Я-концепції в даному випадку зазначаються наступні:

- індивідуальне «Я»
- родинне «Я»
- професійне «Я»

Розвиток першого з трьох аспектів – індивідуального «Я» виявляється в розвитку та покращенні фізичних, інтелектуальних, емоційно-вольових та поведінкових якостей. Наступним є родинне «Я» і воно пов'язане з тим, як функціонуватимуть такі соціальних ролей особистості як доросла дитина батьків, член подружжя, батько чи матір власних дітей. Заключною частиною системи Я-концепції є професійне «Я», яке має прояв через трудову діяльність особистості. В цій діяльності людина може виступати як професіонал, колега, начальник і підлеглий. Зважаючи на всі вище вказані напрями молода людина починає свій шлях до реалізації своїх життєвих планів, які намалювались тими юнацькими мріями та формувались з нотами юноцького максималізму. Початковою метою періоду ранньої дорослості постає вибір між мріями та реальністю, яку студент-юнак може досягнути та справді бажав. [24]

Рис. 1.2 Системи «Я» - концепції.

Стресові події в цьому віці поділяються на нормативні (передбачувані) та ненормативні (несподівані). Ненормативні в свою чергу можуть спричинити стресові реакції і вони ж викликають більшу реакцію напруження. Тим не менш помірні стреси важливі. Це сприяє мобілізації та стимуляції психіки дорослого. Коли людина намагається знайти вихід із стресової ситуації, вона водночас вчиться опановувати власну поведінку і цим забезпечує собі подальше конструктивне розв'язання життєвих проблем та збереження психічного здоров'я, а також зважаючи на постійну розумову активність люди до старості набувають масивний багаж знань. «За думкою ряду дослідників (С.Пако, К.Ховланд та інш.), на початку раннього дорослого періоду (близько 25 років) людина досягає піку розумових функцій. Після 30-ти років ймовірним є спад інтелектуального потенціалу, якщо він не підтримується». Є вірним наступний факт, що зміни інтелекту в ранній дорослості окреслюються тим змістом особистості, який склався – освітою, життєвим досвідом, настановами, професійною діяльністю тощо. [24]

1.3 Особливості локусу контролю осіб юнацького віку

Локус контролю або рівень суб'єктивного контролю - це термін, який пояснює те, що особа здатна вважати ситуації, що відбуваються у житті залежними від власних дій та рішень (внутрішній або інтернальність) або випадковими, несподіваними чи підпорядкованими зовнішнім обставинам (зовнішній або екстернальність).

Термін «локус контролю» ввів в обіг у 1954 році американський психолог Джуліан Роттер. За його словами локус контролю є стійкою характеристикою особистості. Він вказує на спроби індивідуума контролювати власне життя та події, що відбуваються навколо, а формується він в процесі її соціалізації в суспільстві. [29]

Орієнтуючись на погляди Д. Рісмена людей можна поділити на:

- тих, хто “скеровується зсередини”
- тих, хто “скеровується іншими”

Поведінка, яка “скеровується зсередини”, регулюється внутрішніми цілями та цінностями особистості, а та, що “скеровується іншими”, – зовнішніми цінностями оточуючих.

За К.О. Абульхановою-Славською локус контролю є характеристикою активності особистості. Ключовими є дві складові – рівень ініціативи та відповідальності. Вони визначають успішність та ефективність різних видів діяльності людини.

А .Б. Збанацька під час власного дослідження ролі суб'єктивного контролю у навчально-професійній діяльності молоді, а саме студентів, зауважила, що висока академічна успішність у майбутніх фахівців є обумовленою певними особистісними характеристиками, в числі яких вагоме значення надається саме інтернальності [25].

Охарактеризувати локус внутрішнього контролю варто наступним чином. Інтернальний тип локус контролю – це віра в те, що будь-які дії та зусилля, створені самою людиною мають вплив на кінцевий результат, а отже людина може керувати своєю долею і досягти успіху. Вважається, що люди з

високим показником інтернальності більш схильні проявляти ініціативу, самореалізовані, самодисципліновані, працюватимуть та наполегливі. Таких людей можуть називати творцями власного життя.

К. Муздибаєв зазначав, що високий показник інтернальності напругу пов'язаний з наявністю сенсу життя у особистості: «чим більше суб'єкт вірить, що все в житті залежить від його власних зусиль і здібностей, тим більше він бачить в житті сенсу і цілей» [6]

Порівняно з екстерналами у інтерналів життя більш насичене різноманітними подіями, в більшості позитивними, вони вмотивовані на досягнення власних цілей та мають плани на подальше існування. Вони проявляють інтерес до пізнавальної, трудової та соціальної діяльності, що дає їм змогу досягати більше успіхів за життєвий шлях, ніж в протилежних їм індивідуумів. Перевагою інтернальної особистості є менша тривожність, агресивність, здатність стійкіше відстоювати власні принципи. У стосунках вони менш підозріливі та ревниві, також викликають довіру та здатні запобігати конфліктним ситуаціям, як між іншими людьми так і власним внутрішнім конфліктом. Люди з внутрішнім типом локусу контролю здатні до самоаналізу, врівноважені, комунікабельні, спокійні, терплячі, послідовні, відзначаються неабиякою доброзичливістю та мають хорошу самооцінку. [6]

Інтерналі здатні краще працювати на самоті, маючи при цьому вищу ефективність. Не можуть терпіти контролю над власними діями, так як самі здатні контролювати те, що вони роблять. Активно шукають інформацію, більш обізнані у ситуації, ризикованіші, менше піддаються негативному впливу стресу у складних обставинах, ініціативні і часто досить гостро реагують на втрату особистісної свободи і обов'язково відповідально будуть ставлятися до питання власного здоров'я. Їм підходять такі професії, як керівники, менеджери середньої та високої ланки, тренери, митці, підприємці. [6]

Варто розглянути і людей з зовнішнім локус-контролю, або іншими словами – екстерналів. Їм переважно притаманні такі характеристики, як емоційна нестабільність, низька комунікабельність, самоконтроль, високий рівень напруги. Схильність до екстернального локусу контролю проявляється тривожністю, агресивністю, підозріливістю, що підтверджується дослідженням Д. Лестера. Вони відчують себе безпорадними перед будь-якими змінами в їх житті. Відкладання справ на потім, як одна з досліджених рис таких людей, призводить до ризику виникнення конфліктних ситуацій через загострення стосунків з оточенням, проте досить ефективним способом мотивації є саме негативна мотивація (наприклад, штраф, відсторонення, не зарахування предмету). Особам з зовнішнім локусом контролю притаманний конформний тип поведінки, вони підкоряються, не бажають брати на себе відповідальності. Такі люди легко піддаються на маніпуляції, вони чутливі до думок, оцінок інших, поступливі. Під вмілим керівництвом проявляються, як добрі виконавці, але не здатні до самостійного планування і виконання профобов'язків. Для осіб з екстернальним локусом контролю незрозуміла, не важлива і немає абсолютно ніякого сенсу активність і пояснити низький рівень цієї активності вони намагаються появити будовою всесвіту і не збираються будь-що змінювати, керуючись власними переконаннями. [5]

На противагу внутрішньому, студенти з зовнішнім локусом контролю більш схильними до незгоди, недостатньо наполегливі, вразливі, постійно перебувають в напрузі та не здатні до саморегуляції. Вони часто почуваються безсилами перед складними ситуаціями в навчанні. Відзначається більше сподівань на зовнішні стимули, наприклад, похвала або покарання, і менше докладають зусиль у власний розвиток. [6]

Важливо зазначити, що у студентів локус контролю може мати певний контекст, а також може переплітатись з різними сферами їхнього життя, зокрема, навчанням, особистими відносинами або кар'єрним зростом. Окремі

студенти навіть мають внутрішній локус суб'єктивного контролю в одній сфері, а зовнішній в інших.

За даними деяких досліджень можна вияви, що найвищий рівень суб'єктивного контролю спостерігається у студентської молоді, яка навчається на 3 курсі. Вони є найбільш «інтернальними» особистостями, а от «екстерналами» є студенти останніх курсів, тобто випускники. Таким чином, локус контролю, під впливом адаптації повільно досягав досить високих результатів, а потім знову ж таки знижувався через ряд чинників пов'язаних з подальшим пошуком місця роботи, труднощами дорослого життя, простіше кажучи з цілим комплексом проблем дорослого і самостійного життя. [16]

Інтерналість впливає не тільки на мотиваційні процеси, а і на самоефективність. Високий показник внутрішнього локусу контролю зумовлює так само вищу самоефективність особистості та мотивацію, зокрема. Про це можливо знайти низку проведених досліджень, але у вітчизняній психології дана проблема не набула обертів та не піддавалась глибокій теоретичній та експериментальній розробці. Але незважаючи на це існує твердження, що локус контролю є віддзеркаленням у самосвідомості особистості її зв'язків з мотивацією діяльності [29, 30]

Як було зазначено вище, дослідження все ж таки проводяться, а отже певні дані таки були виведені. Тут варто розглянути модель Б. Вайнера : результат цілеспрямованої діяльності зумовлений чотирма каузальними факторами: «мотивами суб'єкта та складністю завдання, що локалізовані у системі двох вимірювань: стабільності та локусу контролю». [13]

Тобто, якщо поділити студентів на 5 умовних груп, що було зроблено вченими у певних дослідженнях, то можна отримати такі характеристики до кожної групи:

- 1 група: Студенти ЗВО вмотивовані на опанування знань, методів самостійної роботи, придбання професійних умінь та навичок Вони шукають шляхи раціоналізації навчальної

діяльності. Навчання являється для них вірною путівкою до становлення освідченим фахівцем в обраній професії. Відрізняються активністю у всіх сферах навчальної діяльності, відмінними оцінками та розширеним колом знань, їх інтереси більші за навчальну програму.

- 2 група: Частина студентської молоді, що хочуть набути знання у різних, а то і всіх сферах навчальної діяльності. Для них характерно захоплюватись достатньо великою кількістю різного роду діяльностей, але швидко все набридає. Вони не витрачають багато часу на те, щоб глибоко вникнути в суть. Вони можуть добре вчитись, але не рідко маючи при цьому тільки поверхневі знання, а з предметів, які їх не цікавлять мають, подеколи, незадовільні оцінки.
- 3 група: Особи, які виявляють цікавість тільки до своєї професії. Вони вузько спрямовують свою мотивацію до навчання на отримання певних знань, що важливі для їх майбутньої професії. Вони читають достатньо велику кількість додаткової літератури та занурюються у вивчення спеціальної, пов'язаної з обраною професією і мають добрі та відмінні оцінки з відповідних предметів. Відкидаються на другий план предмети з суміжних наук.
- 4 група: Студенти, що непогано вчаться, мають вибіркоче ставлення до навчальної програми. Вони виявляють цікавість до певних предметів, не систематичні у відвідуванні занять. В них немає зацікавленості до будь-яких видів навчальної діяльності і дисциплін навчального плану через не сформованість професійних інтересів.
- 5 група: Особи, що йшли через тиск батьків, небажання потрапити до армії чи знайти спосіб заробітку, «за компанію» з друзями. Ледарі та ті, що випадково потрапив на ту

спеціальність та навчання загалом. Вони байдуже ставляться до навчання, рідко бувають на заняттях та мають борги за навчання і покладаються на допомогу друзів. Часто дотягують до диплому.

Зважаючи на такий поділ студенти проходили опитування на визначення суб'єктивного контролю і воно дало наступні результати: студентам 1 та 2 групи притаманний інтернальний тип локусу контролю і вони показують високі бали у навчанні. Наступні дві групи мають середнє значення інтернальності, а самі неуспішні, представники 5 групи взагалі виявляють екстернальний тип локусу контролю. [1]

Проведені до цього часу дослідження локус контролю у юнацької молоді, до якої відноситься і студентська молодь, відзначають середньо високі показники кількості інтернальних осіб, ця кількість перевищує кількість екстернальних та межових осіб. [5]

За дослідженнями Курової А.В. показник інтернальності на час військових дій ще більше підвищився. Припускається, що в мирний час більшість студентам властиво приписувати результати виникнення певних подій обставинам чи везінню. Противагою стають теперішні події, які впливають на мислення і діяльність людей, зокрема студентської молоді. За даними проведеного дослідження А. Куровою було виявлено, що достатня кількість студентів не тільки вважає події результатом їх громадянської відповідальності, а ще й чудово справляються з управлінням власними діями. Низькі показники інтернальності, яких було виявлено досить мало у вибірці показали результат адекватного сприймання будь-яких ситуацій з власного життя. Вони розуміють, що не завжди людина є причетною до виникнення чи загострення певних негативних ситуацій, здатні дати адекватну оцінку навколишнім подіям та поводитись гідно. [12, с. 39-40]

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Студенти є важливою і досить ваговою часткою сучасного суспільства і на їх вік припадає багато значних фізіологічних, психологічних та духовних змін. Починаючи від самого становлення частини нової соціальної групи вони поступово змушені адаптуватись до цього середовища. Проблема мотивації одна із багатьох, з якою стикається сучасна студентська молодь і важливо дати їм змогу правильно використовувати даний ресурс.

Варто зазначити, що період юнацтва та ранньої дорослості є одним з найбільш активних, насичених, цікавих та непередбачуваних періодів всього життя. Людина знаходиться на піку власних можливостей, готова до розкриття власного потенціалу, знаходження власного «Я», щоб стати вправним, компетентним фахівцем та й загалом продуктивною частиною суспільства.

Визначення локусу контролю має велике значення, так як він створює безпосередній вплив на людину, її бажання, переконання, активність, дії, погляди та мислення, а разом і з тим поєднується з мотивацією і може як підсилювати її так і зменшувати. Істотне значення має рівень суб'єктивного контролю, який показує реакцію людини на власний успіх чи невдачу.

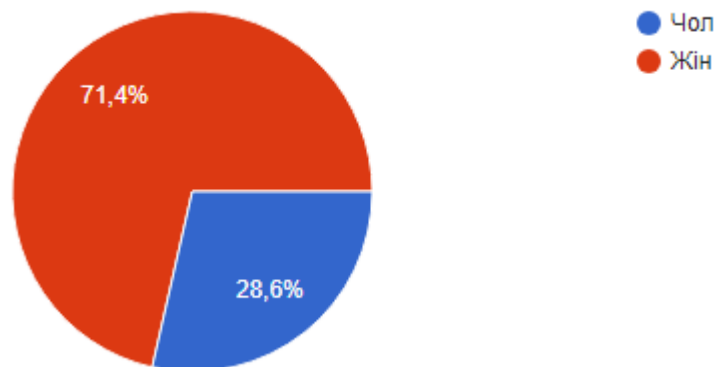
РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З РІЗНИМ ТИПОМ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

2.1 Методологія емпіричного дослідження

Важливою частиною даної роботи є емпіричне дослідження. Основною метою якого є визначення особливостей мотивації студентської молоді з різним типом локусу контролю.

В дослідженні взяло участь 30 студентів спеціальності “Психологія” Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 71,4 % – осіб жіночої статі, 28,6 % - осіб чоловічої статі. Вік студентів у вибірці становить від 19 до 23 років.

Рис. 2.1 Розподіл досліджуваних за статтю

Перед початком проходження опитування студенти мали можливість самостійно оцінити власний рівень мотивації та тип локусу контролю відповівши на такі два запитання анкети:

- «На якому рівні Ви визначаєте власну мотивацію?» від 1 до 10
- «Події, що відбуваються з вами залежать від...»
  1. Зовнішніх факторів (везіння, збіг обставин, дії інших людей)
  2. Внутрішніх факторів (особистісних якостей, наслідків власної діяльності)

У подальшому аналізі виявлено, що у 90% учасників ці дані збігаються з даними пройдених ними методик. Отже, вони розуміють і адекватно оцінюють свій рівень мотивації та суб'єктивного контролю, а також були відвертими у відповідях.

В ході емпіричного дослідження використовувались наступні методики:

- Методика «Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна)
- Методика «Діагностика мотивації до успіху» (Т. Елерса)
- Опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А.А. Реана)
- Методика "Дослідження суб'єктивного контролю" (Т.І. Пашукова)

«Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна) [4] (Додаток А).

Призначення методики: ця методика є збіркою раніше відомих. Вона використовується для визначення мотивації напрямленої на отримання знань, на освоєння певної спеціальності (професії) та на отримання документу про вищу освіту.

Опис методики: методика складається з 50 запитань, які напрямлені дати відповідь за трьома шкалами «Придбання знань» в кількості 5 запитань, «Оволодіння професією» – 6 запитань, «Отримання диплома» – 5 запитань, кожне з яких має власний бал, а також формальних запитань, які не використовуються при обробці результатів.

Ключ до методики:

Шкала «придбання знань»:

- позитивна відповідь («+») за наступними твердженнями: 4 – 3,6 бали; 17 - 3,6 бали; 26 - 2,4 бали;
- негативна відповідь («-») за наступними твердженнями: 24 - 2,5 бали; за п. 35 - 1,5 бали; за п. 38 - 1,5 бала і за п. 44 - 1 бал. 28 - 1,2 бали; 42-1,8 бала.

Максимальний результат - 12,6 бала.

Шкала «оволодіння професією»

- позитивна відповідь («+») за наступними твердженнями: 9 - 1 бал; 31 - 2 бали; 33 - 2 бали, 43 - 3 бали; 48 - 1 бал і 49 - 1 бал.

Максимальний результат - 10 балів.

Шкала «отримання диплома»

- позитивна відповідь («+») за наступними твердженнями: 24 - 2,5 бали; 35 - 1,5 бали; 38 - 1,5 бала і 44 - 1 бал.
- негативна відповідь («-») за наступними твердженнями: 11 - 3,5 бали; Максимальний результат - 10 балів.

Решта запитань є нейтральними до цілей опитувальника і не враховуються при обробці.

Методика «Діагностика мотивації до успіху» (Т. Елерса) [11]
(Додаток Б).

Призначення методики: методика дає змогу визначити мотивацію особистості до успіху.

Опис методики: методика складається з 41 запитання, які націлені дати відповідь наскільки високою є мотивація до успіху у досліджуваного.

Ключ до методики

- за позитивну відповідь («так») на питання: 2-5, 7-10, 14-17, 21, 22, 25-30, 32, 37, 41.
- за негативну відповідь («ні») - на наступні: 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38 і 39.

Надається по 1 балу.

Балів не додається за наступні номери питань 1, 11, 12, 19, 23, 33-35 і 40.

Підраховується загальна сума балів.

Більша кількість балів пропорційна вищому рівню мотивації до досягнення успіху.

- до 10 балів вказує на низький рівень мотивації особистості до успіху;
- від 11 до 16 балів вказує на середній рівень мотивації особистості;
- від 17 до 20 балів вказує на високий рівень мотивації особистості;

- більше 21 бал вказує на дуже високий рівень мотивації особистості до успіху.

Опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А.А. Реана)
[14] (Додаток В).

Призначення опитувальника: даний опитувальник призначений для оцінки головної тенденції особистості, а саме прагнення до успіху чи страху зазнати невдачі.

Опис опитувальника: опитувальник складається з 20 запитань, які тим чи іншим чином націлені на визначення мотиваційні тенденцій особи.

Ключ до методики:

- за позитивну відповідь («так») на питання: 1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 20;
- за негативну відповідь («ні») - на наступні: 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17.

Надається по 1 балу.

Підраховується загальна кількість набраних балів.

- від 1 до 7, що визначається як мотивація на невдачу (боязнь невдачі).
- від 14 до 20, що визначається як мотивація на успіх (надія на успіх).
- від 8 до 13, що визначається як мотиваційний полюс не виражений яскраво.

Але, 8-9 балів визначає певну тенденцію мотивації на невдачу, а 12—13 балів визначає певну тенденцію мотивації на успіх.

Позитивною мотивацією є мотивація на успіх. Люди з такою мотивацією наполегливі, досягають мети, цілеспрямовані.

Негативною мотивацією є мотивація на невдачу. Люди з такою мотивацією наперед пригнічені, вважають, що їх чекає провал. Люди з негативною мотивацією зазвичай мають підвищену тривожність, низьку впевненість у власних силах.

Методика "Дослідження суб'єктивного контролю" (Пашукова Т. І.)
[18] (Додаток Д).

Призначення методики: методика дає змогу швидко і ефективно визначити сформованість локусу суб'єктивного контролю.

Опис методики: методика складається з 44 запитання, які направлені на визначення локусу суб'єктивного контролю.

Ключ до методики

- позитивна відповідь («+») за наступними твердженнями: 2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 44.
- негативна відповідь («-») за наступними твердженнями: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 33, 35, 38, 40, 41, 43.

Надається по 1 балу.

Отриманий у процесі обробки результатів показник локусу контролю (Іо) розшифровується так: 0 — 21 - екстернальний локус контролю, 22 — 44 - інтернальний локус контролю

Для певного рівня локусу контролю користуються такими межами шкали інтернальності (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні локусу контролю

Показник інтернальності (Іо)	Рівень локусу контролю
0—11	Низький рівень інтернальності
12—32	Середній рівень інтернальності
33—44	Високий рівень інтернальності

2.2 Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження

Аналіз результатів дослідження мотивації навчання за методикою «Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїн) показав, що у більшості студентів ЗВО (83%) домінують мотиви “придбання знань” та “оволодіння професією” над мотивом “отримання диплома” (17%). Ці дані свідчать про переважання внутрішньої пізнавальної мотивації студентів до навчання, а соціальна мотивація отримання документу про вищу освіту та закінчення ЗВО відходить на другий план.

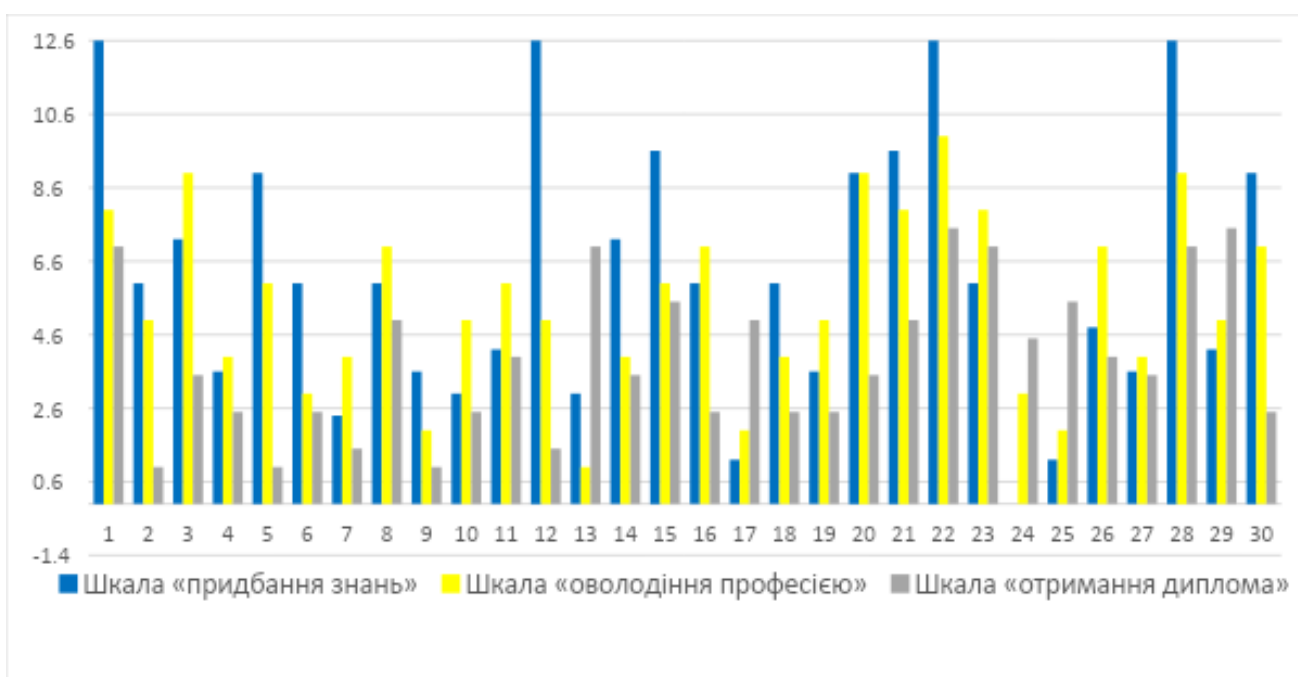

Рис. 2.2 Результати дослідження мотивації за методикою Ільїна

Отже, за результатами даної методики можна зробити висновок, що на сьогоднішній день значна кількість студентів ЗВО обирали професію за власним покликом душі, вона їм до вподоби і студенти готові працювати, щоб набути знань у вибраній сфері, стати кваліфікованим фахівцем і бути валідним членом суспільства.

Решта опитаних мають низький рівень пізнавальної мотивації, а високий - соціальну мотивацію, і лише від ряду обставин навчаються на обраній спеціальності. При цьому вони або втратили до інтерес до

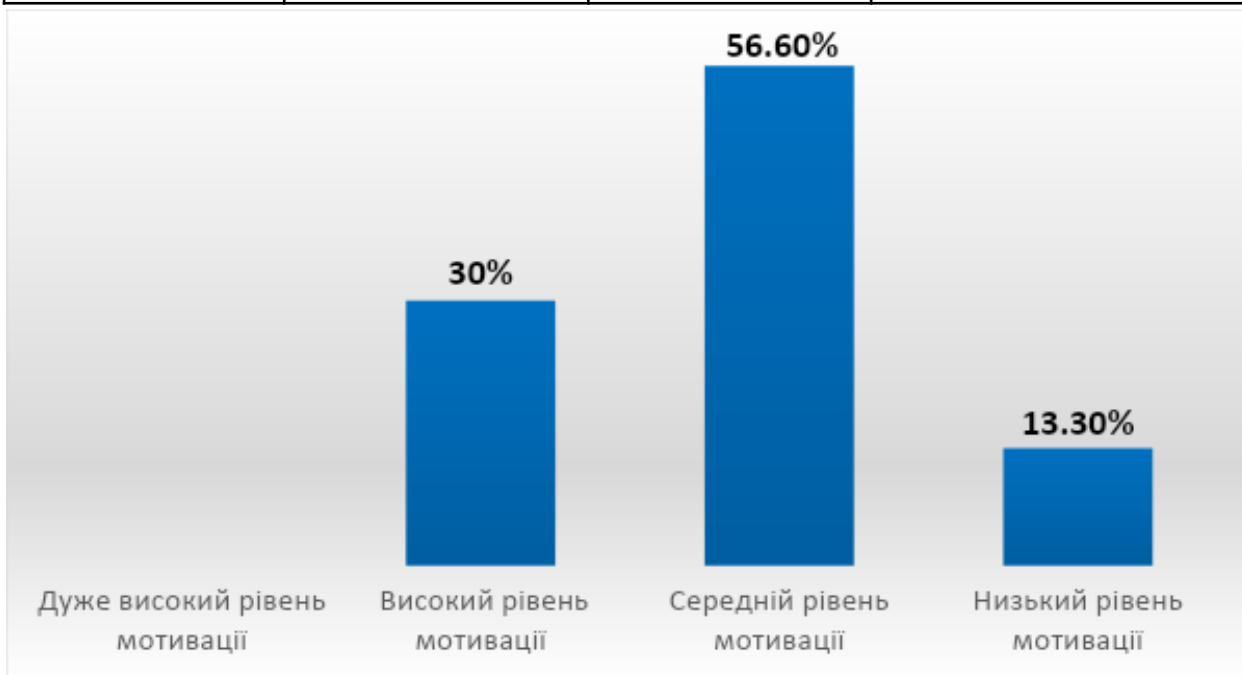
спеціальності, або їм не важливий сам процес навчання і вони йшли лише за отриманням диплому.

Також нами було проведено дослідження мотивації до успіху у студентів за методикою Т. Елерса. Результати опитування подані в Таблиці 2.2:

Таблиця 2.2

Рівень мотивації до успіху у студентів ЗВО

Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Дуже високий рівень
13,4%	56,6%	30%	0 %

Рис. 2.3 Результати дослідження мотивації за методикою Т. Елерса

Аналіз результатів дослідження показав, що у студентів ЗВО переважає середній рівень мотивації до успіху (56,6%), лише третина має високий рівень мотивації до успіху (30%), проте немає жодного опитаного з дуже високим рівнем мотивації до успіху. Особи з низьким рівнем мотивації до успіху складають 13,4% від всієї вибірки. Їм характерна невпевненість у

власних силах, важкість у виконанні завдань, незацікавленість, страх до невдачі і намагання уникати відповідальності. Рекомендовано надати їм техніки підвищення впевненості у власних силах, допомогти знайти нові цілі і мотивацію до діяльності.

Студенти з високим значенням мотивації до успіху складають третину від усієї вибірки опитаних. Вони вмотивовані, мають нормальний рівень самооцінки та рівень домагань. Ці особи здатні самостійно справлятися з труднощами, які виникають на шляху, обирають середньо ризикові варіанти, доводять обрані справи до завершення. Часто невдачі чи труднощі можуть тільки більше мотивувати цих людей на знаходження і вирішення власних проблем.

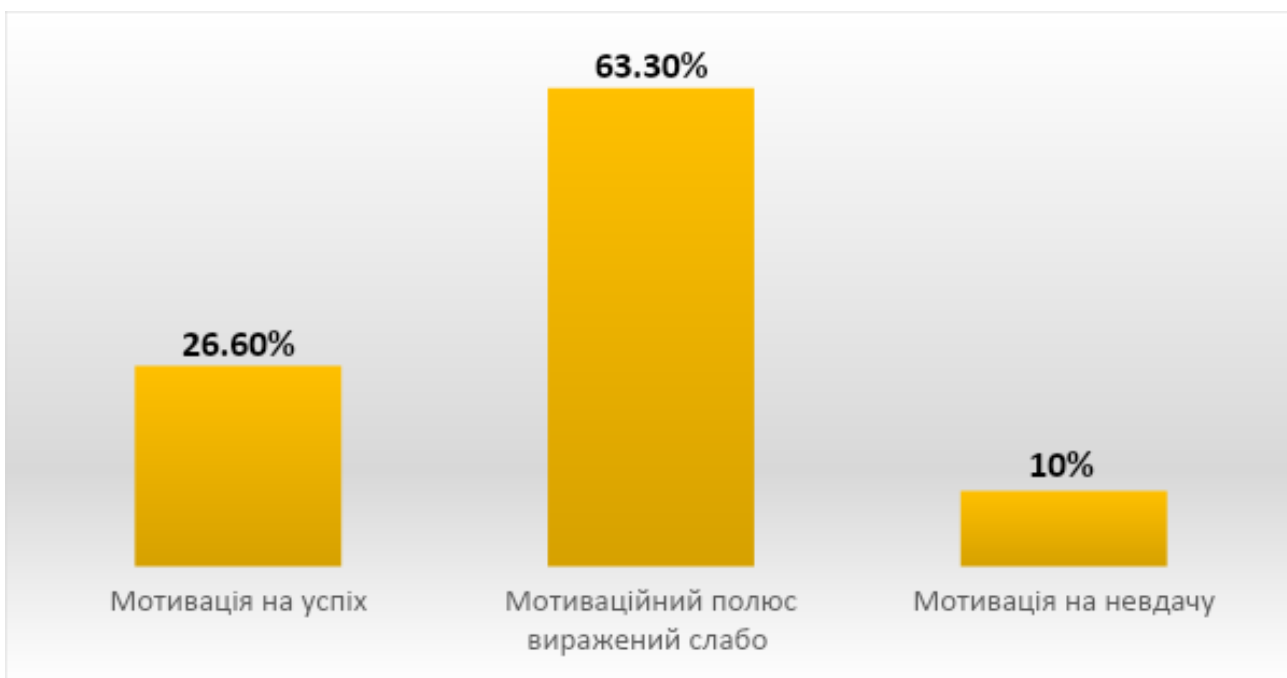
Найбільшою часткою вибірки є студенти з середнім рівнем мотивації до успіху. Вони відзначаються дещо меншим страхом до невдачі, зазвичай вони можуть бути більш впевнені в собі, але легко втрачають запал при виникненні серйозним проблем. Можлива дещо занижена самооцінка та рівень домагань, але не критично.

Аналіз результатів тенденції студентської молоді ЗВО до досягнення успіху та боязні невдач показав, що лише у четвертої частин опитаних яскраво виражена мотивація на успіх (див. Табл. 2.3), хоча у більшості молодих людей (63,3%) мотивація не має яскраво вираженого полюсу.

Таблиця 2.3

Мотивація до досягнення успіху та боязні невдач у студентів ЗВО

Мотивація на невдачу	Мотивація не виражена	Мотивація на успіх
10 %	63,3%	26,6%

Рис. 2.4 Результати дослідження мотивації студентів ЗВО за опитувальником А. Реана

Студенти, які показали вищу мотивацію на невдачу, становлять 10% від основної вибірки досліджуваних. Їм притаманні відсутність наміру брати відповідальність за власні вчинки, бажання приймати важливі рішення, страх бути засудженим, ймовірність впадати в панічні стани, низька стресостійкість.

Молоді люди з високим рівнем мотивації на успіх (26,6%) цілком мотивовані на бажання до досягнення, вони впевнені в собі, беручись за справу доводять її до завершення, до конструктивного, позитивного результату. Вони відповідальні, працьовиті, дисципліновані, впевнені у власних силах. У них є потреба в досягненні успіху та вони не заціклюються над невдачами.

Найчастіше опитаних студентів (63,3%) не мали яскраво вираженого полюсу мотивації. У них майже порівну розділені розглянуті види мотивації, але в більшості все-таки є зсув в сторону мотивації до успіху, ніж бажання уникнути невдачі. Тобто у студентів можна знайти якості, притаманні позитивно і негативно мотивованим особистостям.

За даними з 3 методик на визначення мотивації масивна частка студентів має саме середній рівень мотивації до успіху та навчання. Їм можуть бути притаманні якості, як дуже мотивованих особистостей, так і навпаки, абсолютно немотивованих.

На нашу думку, причиною таких результатів за даними вибірками є зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні: навантаження, війна (батьки, друзі, родичі чи сама особа знаходиться в зоні бойових дій), проблеми в соціальному середовищі, наявність будь-якого виду підробітку і т.п.. Внутрішні: стрес, втрата інтересу до обраної професії, людина достатньо професійно спрямована та обирає те, що на її думку буде важливим, потрібен тільки диплом для «галочки» та інші.

Люди з межовим показником за опитувальником «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А.А. Реана) хоч і проявляють високий чи середній рівень мотивації до навчання (отримання знань та оволодіння професією) та успіху, але все ще можуть залежними від думок та дій інших людей. Вони можуть відчувати страх засудження, на них є можливість впливу негативною мотивацією, такою як покарання поганою оцінкою чи додатковим завданням.

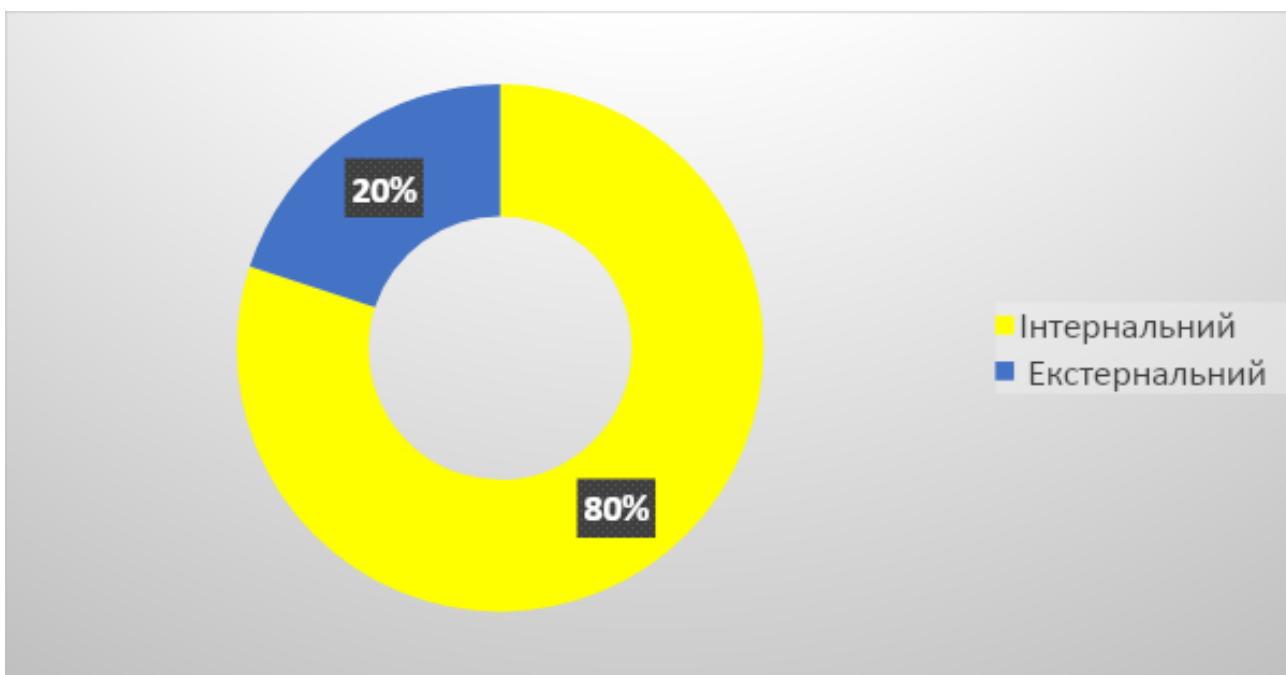
Аналіз результатів суб'єктивного контролю у студентської молоді ЗВО показав, що в опитаних студентів (80%) переважає інтернальний тип локусу контролю (Табл. 2.4). Він базується на внутрішньому стержні, людина покладається на власні зусилля та здібності, незважаючи на зовнішні фактори.

Таблиця 2.4

Локус контролю у студентів ЗВО

Тип локусу контролю	
Екстернальний	Ітернальний
20%	80%

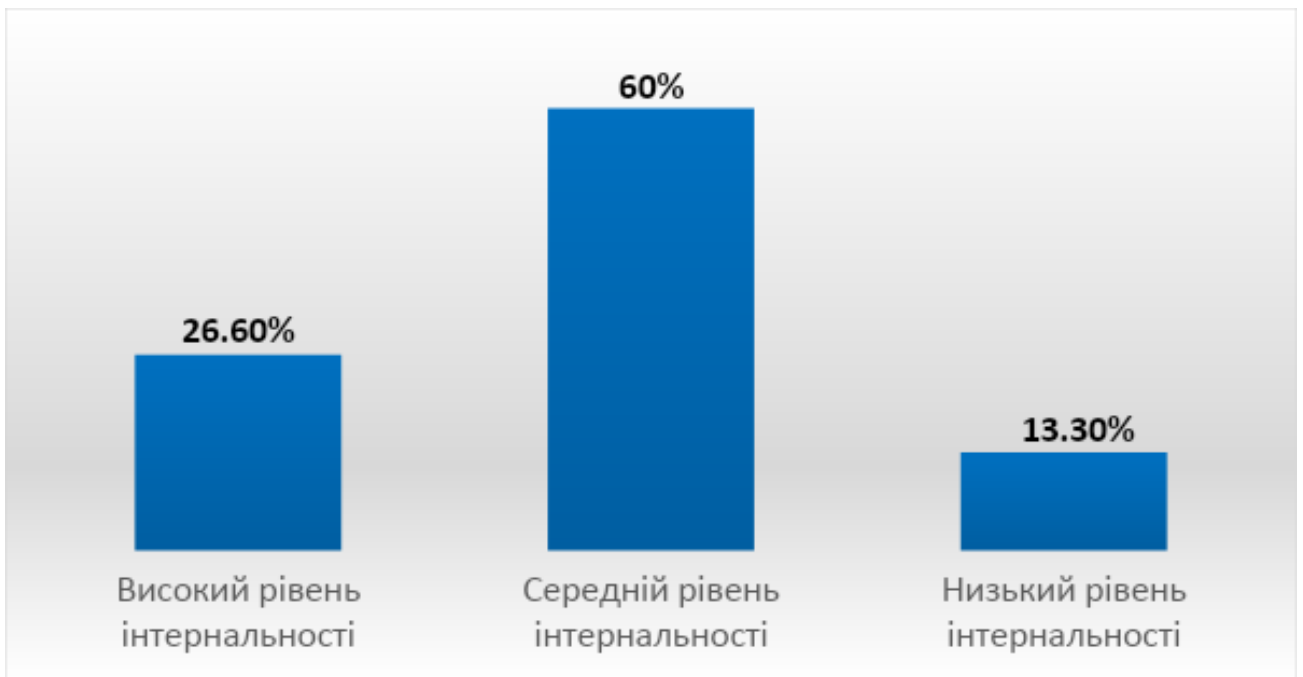
Рис. 2.5 Результати дослідження локусу контролю за методикою Т. І. Пашукової

Також ми дослідили рівні інтернальності опитуваних і визначили, що у лише у четвертій частині студентів ЗВО переважає високий рівень.

Таблиця 2.5

Рівень інтернального локусу контролю у студентів ЗВО

Низький рівень інтернальності	Середній рівень інтернальності	Високий рівень інтернальності
13,3%	60%	26,6%

Рис. 2.6 Результати дослідження рівня інтернальності у студентів ЗВО за методикою Т. І. Пашукової

У 13,3% учасників спостерігається низький рівень інтернальності. Це означає, що дана група осіб не вважає власні дії та переконання такими, що можуть вплинути на щось. Тому "екстернали" проявляють емоційну нестійкість, дозволяють собі неформальну поведінку, слабо комунікабельні. У них переважає висока напруженість і є значні проблеми з самоконтролем.

Люди, які потрапили до 60% даної вибірки, характеризуються лабільністю, так як можуть відбуватись зміни в залежності від ситуації. Хоча те, як вони поведуться і беруть відповідальність за неї, залежать від певних соціальних ситуацій, Але є можливість встановити один з двох типів контролю. Це середнє значення є нормальним та притаманне більшості людей, як і показали результати.

Отже, за результатами дослідження були отримані наступні дані. Більшості студентів переважає середній рівень мотивації та локусу контролю, але достатня кількість з них має саме пізнавальну або пізнавально-соціальну мотивацію, мотивацію на успіх і рівень суб'єктивного контролю досягає

верхньої межі середнього значення, тобто достатньо велику частину можна назвати інтерналами. Проте на них все-таки є вплив і з зовнішнього середовища.

Так само із людьми високого рівня мотивації в них переважає середній та високий рівень інтернальності особистості і вони вмотивані отримати знання та оволодіти обраною професією. Здатні до саморозвитку, вони не падають духом, адекватно ставлять собі цілі та обирають завдання, завжди напоготові до будь яких проблем.

Студенти, які за результатами пройдених методик показали показали низький рівень мотивації до навчання, мають також межовий полюс мотивації або мотивацію на невдачу. Показники локусу контролю знаходяться в середній та нижній межі середнього значення і на нижньому значенні, що свідчить про екстернальний або частково середній рівень інтернальності. В них переважає соціальна мотивація до навчання.

2.3 Орієнтовна програма для підвищення мотивації до успіху студентської молоді з різним локусом контролю

Основною метою програми є підвищення мотивації студентів до досягнення успіху з різним локусом контролю.

Програма може допомогти студентам встановлювати конкретні цілі та надавати їм засоби для їх досягнення. Наприклад, вона може надати можливість студентам створювати список своїх цілей та стежити за їх прогресом.

Кількість занять: 6 занять.

Тривалість: 1,5 години.

Завдання програми:

- Розглянути поняття «мотивація» та локус «локус контроль».
- Визначити власний рівень суб'єктивного контролю та мотивації особистості.

- Ознайомитись з особливостями мотивації, локусу контролю, цілепокладанням.
- Надати способи підвищення рівня суб'єктивного контролю та мотивації особистості.

Таблиця 2.6

Тематичні модулі програми підвищення мотивації студентів до досягнення успіху

№	Тема	Мета заняття	Зміст
1.	Ознайомлення	Познайомитись з учасниками. Надихнути їх на подальшу співпрацю та створити комфортні умови співпраці	Вправа «Цікаве ім'я», ознайомлення з історією учасників, що їх зацікавило взяти участь у програмі.
2.	Мотивація особистості	Надати розуміння поняттю мотивації особистості, визначити власний рівень мотивації до успіху. Ознайомити з видами мотивації	Ознайомлення з поняттям «мотивація» Опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А.А. Реана) Вправа «Крок до успіху», вправа «Перешкоди та ресурси», вправа «Джерело енергії»
3.	Локус контролю	Окреслити поняття «локус контролю», розібрати значення інтернальності та	Ознайомлення з поняттям «локус контролю»

		екстернальності та дати можливість визначити свій тип локус-контролю	Методика "Дослідження суб'єктивного контролю" (Пашукова Т. І.) Вправа «Бібліографічна атрибуція» [10], вправа «Бібліографічні очікування» [10], обговорення результатів.
4.	Цілепокладання і управління часом	Створити умови для усвідомлення своїх проблем і способів їх подолання; ознайомити з правилами розподілу часу	Ознайомлення з поняттями «цілепокладання», «управління часом». Встановити ціль, яку можна виконати під час заняття. Вправа «Валіза»; гра «Час»; незакінчене речення «Я хочу...; я можу...; я буду...; я роблю...»; Розробка цілей для виконання до наступного заняття.
5.	Стрес та боротьба з надмірним стресом	Означення поняття «стрес», види, типи та визначення рівнів стресу. План дій у стресових ситуаціях. Методи боротьби зі стресом.	Ознайомлення з поняттями «стрес». Мозковий штурм «Чарівна паличка», Вправа «Стирання інформації», розігрування сценки стресових подій та способів їх вирішень. Вправи на заспокоєння: ритмічне дихання, релаксація на контрасті

6.	Я – Всесвіт	<p>Розуміння власних, емоцій, бажань та можливостей.</p> <p>Унормування власної самооцінки, поведінки, емоційної сфери знаходження цілей та дорога до їх здійснення</p>	<p>Вправа «Мої позитивні та негативні сторони», вправа «Я в дитинстві», незакінчене речення «Я сьогодні...», вправа вежа.</p> <p>Обговорення результатів програми</p>
----	-------------	---	---

Очікуваним результатами програми є:

- Підвищення рівня мотивації особистості та інтернальності
- Покращення розуміння власних можливостей, досягнення рівня нормальної самооцінки, реалізація власних планів, покращення емоційної стабільності.

Рекомендації до подальшого розвитку мотивації студентської молоді з різним типом локусу контролю виявляються в використанні наданих знань з програми, користування техніками підвищення мотивації, цілепокладання та управління часом, зниження дії стресу та загального покращення стану.

Обов'язковим є встановлення досяжних цілей, покроково, можливо використовувати візуальне підкріплення, закреслюючи кожен пункт. Спробувати ввести певний розпорядок дня та планувати його з використанням техніки «Робота-відпочинок», а також визначати пріоритети для наявних та майбутніх справ. Для мотивування виконання завдань доцільно використовувати мотиваційні джерела, як от похід в кав'ярню чи купівля нової цікавої книги за виконану справу. Потрібно навчитись визнавати власні досягнення. Така тактика сприятиме підвищенню мотивації та зсуву локусу контролю в бік інтернальності, а загалом і покращить загальний стан людини.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Розглянувши результати емпіричного дослідження за різними методиками для визначення мотивації та локусу контролю студентської молоді можна дійти наступного висновку. Мотивація студентської молоді знаходиться на середньому рівні, а локус контролю у більшості студентів, які прийняли участь в дослідженнях, показує середнє значення інтернальності. Ці дані є важливими, тому що як мотивація так і локус контролю безпосередньо впливають на формування особистості, її поглядів, переконань, соціалізації, адаптативних можливостей. Чим більше людина розуміє власну залежність від її дій для покращення майбутнього, тим краще вона реалізується та досягає бажаних результатів, є стабільнішою та врівноваженішою з поміж інших. А також локус контролю безпосередньо зв'язаний з мотивацією, що підтверджено результатами дослідження.

Програма для підвищення мотивації до успіху студентської молоді з різним локусом контролю розрахована на те, щоб дати студентам розуміння поняття “мотивація”, “локус контролю”, принципи їх дії. Чим більше людина розуміє власну залежність від її дій для покращення майбутнього, тим краще вона реалізується та досягає бажаних результатів у досягненні мети.

ВИСНОВОК

Мотивація особистості є актуальним предметом для досліджень, враховуючи зміни в сучасному суспільстві, що неминуче впливають на людей. Мотивацію досліджували багато відомих філософів та психологів як вітчизняних, так і зарубіжних, але її вивчення продовжується і до наших часів. Потребується розгляд нових аспектів формування мотивації особистості та шляхи її підвищення.

Під мотивацією в психології розуміють комплекс психологічних процесів, що спрямовують поведінку людини. Підґрунтям для активності особистості та її психічного функціонування є мотиваційні процеси. Вони визначають певний напрям поведінки та її траєкторію. Особистість мотивують потреби, а якщо вони задовольняються певну кількість разів, проходячи через мотиваційний етап та переходять в дію, то стають мотивами. Останні під дією інтересів, прагнень, переконань та установок дають поштовх до дій. Чинники, що впливають на мотивацію є зовнішніми та внутрішніми, а їх наявність, сила та кількість залежить від людини.

Студенти, починаючи власний шлях з навчання у закладі вищої освіти, намагаються шукати власну ідентичність, знайти сенс в їхньому житті та місце в світі. У сучасних умовах мотивація в юнацькому віці стає більш вузько напрямленою, тобто хтось орієнтується на отримання диплому, хтось досить скрупульозно вивчає обрану професію, щоб використовувати знання у майбутньому на обраній посаді та працювати за фахом. Вони піддаються навантаженню і разом з цим формуються як особистості в суспільстві. Зазвичай, особи студентського віку вмотивовані на пошук власного «Я», знаходження свого місця у світі, навчанні і отриманні бажаної професії. Цей складний період в завершенні формує фізично, психічно, соціально та духовно зрілу особистість.

Наявність та вираженість мотивації студентської молоді також залежить від локусу контролю - зовнішнього і внутрішнього. Перший скеровує людину

думати, що вона не має абсолютно ніякої влади над власним життям, все стається тільки через зовнішні чинники і її спроби змінити щось нічого не змінять. Внутрішній тип локусу контролю проявляється як віра в те, що будь-які дії та зусилля, створені самою людиною, мають вплив на кінцевий результат, а отже людина може керувати своєю долею і досягти успіху.

Важливо зазначити, що у студентів локус контролю може мати певний контекст, а також може переплітатись з різними сферами їхнього життя, зокрема, навчанням, особистими відносинами або кар'єрним ростом. Окремі студенти навіть мають внутрішній локус суб'єктивного контролю в одній сфері, а зовнішній в інших. Найвищий рівень інтернальності, зазвичай, можна спостерігати на 2-3 курсах навчання в ЗВО, а найнижчий - у випускників, тобто він повільно зростає і спадає за період навчання. Теперішні події у країні впливають на мислення і діяльність людей, зокрема студентської молоді. Було встановлено, що достатня кількість студентів не тільки вважає події результатом їх громадянської відповідальності, а ще й чудово справляються з управлінням власними діями. Такі дані частково прослідковуються і в нашому дослідженні.

Дані емпіричні дослідження показали, що більшість студентів ЗВО є так чи інакше вмотивовані на отримання знань за обраним фахом. В більшості студентів переважно мотивація на успіх, що може виявлятися в стресостійкості, працьовитості, товарищкості, в них не переважає страх осуду чи боязнь до невдачі, і вони здатні довести до кінця обрану справу. У таких людей також і показник локус-контролю показує середнє або високе значення інтернальності. Невеличка кількість студентів має інший напрям мотивації, який не пов'язаний з їх вибором і показник локусу контролю зсунутий в бік екстернальності. Це може вказувати на їх внутрішню незгоду з навчанням в галузі, в якій вони знаходяться, або про не зацікавленість у навчанні, загалом, через наявність іншого джерела мотивації чи певних чинників.

Мотивація пов'язана з локусом контролю і ці дані досить добре було видно у результатах дослідження. Це дві взаємопов'язані частки, які так чи інакше мають вплив одне на одного, чим нижчий рівень мотивації, тим нижчий показник інтернальності особистості.

Програма для підвищення мотивації до успіху студентської молоді з різним локусом контролю розрахована на те, щоб дати студентам розуміння двох понять «мотивації» та «локусу контролю». Вона дає можливість дослідити ці явища, зрозуміти принципи їх дії. Чим більше людина розуміє власну залежність від її дій для покращення майбутнього, тим краще вона реалізується та досягає бажаних результатів, є стабільнішою та врівноваженішою з поміж інших. Також обов'язковою складовою програми є покращення розуміння власних думок, відчуттів, емоцій, зниження рівня стресу, що допоможе також покращити власне психічне здоров'я та вмотивованість на подальший ріст та розвиток особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астафурова Г.В. Психологічні особливості студентів, успішних у навчанні. ВІСНИК ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ Збірник наук. праць / Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 3. – К., 2010. Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_3
2. Будак В., Олесюк О. Особливості студентської молоді, як суб'єкта освітнього простору університету. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 4 (63), М., 2018. С. 34 - 41.*
3. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. [для студ. вищ. навч. закл.]. [3-те вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
4. Дарвиш О.Б. Вікова психологія; під ред. В. Є. Клочко. 2003. 264 с
5. Дерека Т.Г., Ляшенко В.М., Туманова В.М., Гацко О.В.. Психологічні особливості студентів закладів вищої освіти. *ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА (СЕРІЯ: ПСИХОЛОГІЯ) № 3 (62), 2018. С. 7-15*
6. Дмишко О. Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал. 2008. № 8-9. С. 47-51.*
7. Євдокімова О. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку та їх урахування в системі психологічного супроводу. *Наука і освіта, 2009. №1-2. – С. 52-57.*
8. Занюк С., Психологія мотивації. Ніка-Центр, Ельга-Н, 2001. 352 с.

9. Іванова, Н. Сутність мотиву особистості в теорії мотивації. *Вісник Національного університету оборони України*, т. 61, вип. 3, Вересень 2021, с. 20-27.
10. Карпінський К.В. Психологія життєвого шляху особистості: Учб. Посібник. 2002. 167 с.
11. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. С. 146-148
12. Курова А. В. Особливості психологічного здоров'я студентської молоді в умовах невизначеності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. Випуск 20 (65). 2022. С. 35-43.
13. Магда В.А. Особливості взаємозв'язку мотивації вибору професії рятувальника і локусу контролю особистості та їх вплив на розвиток професійної деформації працівників МНС. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 310–319.
14. Малкіна-Пих І. Г.. Психосоматика: Довідник практичного психолога. 2005. С. 124-126
15. Москалець В.П. Психологія особистості [текст] підручник, 2-ге вид., перероб., доповн. М 82 Київ-Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2020. 436с. ISBN 978-617-127-6
16. Муржанах Л., Баядніна О.. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ВІД ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ ЛОКУС-КОНТРОЛЮ. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*, вип. 1(8), Грудень 2022, с. 32-39. Режим доступу: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2022-1-4>

- 17.Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Вид. 2-е, стер. К.: Кондор, 2015. 469 с. ISBN 978-966-351-381-2
- 18.Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000, С.93 – 107.
- 19.Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006. 320с.
- 20.Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Каравела, 2011. 360 с.
- 21.Прокопенко О.В. Конспект лекцій з курсу «Теорія мотивації». Суми: Вид-во СумДУ, 2006. 171 с.
- 22.Психологічний словник / [ред. В.І.Войтка]. К.: ВШ, 1982. 523с. С. 97.
- 23.Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі: Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко]. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.
- 24.Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
- 25.Стахова, О. О., Галіцька, І. Л. Психологічні особливості розвитку локус-контролю в студентському віці. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. О.О. Стахової. 2018. С. 21 - 25.
- 26.Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
- 27.Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи:навч. посіб. К.:Кондор, 2011. 628 с.
- 28.Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій. Х.: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
- 29.Шмідзен, І. Ю., і І. В. Юхименко. Теоретичні аспекти дослідження взаємозв'язку мотивації та локусу контролю особистості. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, вип. 1, Липень 2021, с. 36-39, Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.1.8>

30. Jean M. Phillips, S. Gully. «Role of goal orientation, ability, need for achievement, and locus of control in the self-efficacy and goal-setting process». *Psychology* 1997, Vol. 82, No. 5, pp. 792-802
31. Mykhaylyshyn U. Theoretical and methodological approaches to motivational sphere of drug addicts. *Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Science and Practice: Implementation to Modern Society»*. Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2020. Pp. 236–240.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна)

Текст опитувальника

1. Краща атмосфера на занятті - атмосфера вільних висловлювань.
1. 2 . Зазвичай я працюю з великою напругою.
2. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань і неприємностей.
3. Я самостійно вивчаю ряд предметів, на мою думку, необхідних для моєї майбутньої професії.
4. Яке з притаманних вам якостей ви вище всього цінуєте? Напишіть відповідь поруч.
5. Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
6. Я відчуваю задоволення від розгляду на занятті важких проблем.
7. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми робимо у вузі.
8. Велике задоволення мені дає розповідь знайомим про мою майбутню професію.
9. Я вельми середній студент, ніколи не буду цілком хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля , щоб стати краще.
- 10.Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
- 11.Я твердо впевнений у правильності вибору професії.
- 12.Від яких з притаманних вам якостей ви хотіли б позбутися?
Напишіть відповідь поруч.
- 13.При слушній нагоді я використовую на іспитах підсобні матеріали (конспекти, шпаргалки, записи , формули).
- 14.Саме чудове час життя - студентські роки.
- 15.У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон.
- 16.Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.

17. При можливості я вчинив би в інший вуз.
18. Я звичайно спочатку беруся за більш легкі завдання, а більш важкі залишаю на кінець.
19. Для мене було важко при виборі професії зупинитися на одній з них.
20. Я можу спокійно спати після будь-яких неприємностей.
21. Я твердо впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний достаток в житті.
22. Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.
23. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
24. З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший вуз.
25. У мене достатньо сили волі, щоб вчитися без нагадування адміністрації.
26. Життя для мене майже завжди пов'язана з надзвичайним напруженням.
27. Іспити потрібно здавати, витрачаючи мінімум зусиль.
28. Є багато вузів, в яких я міг би вчитися з не меншим інтересом.
29. Яке з притаманних вам якостей найбільше заважає вчитися?
Напишіть відповідь поруч.
30. Я дуже захоплюється людиною, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з майбутньою роботою.
31. Занепокоєння про іспит або роботу, яка не виконано в строк, часто заважає мені спати.
32. Висока зарплата після закінчення вузу для мене не головне.
33. Мені потрібно бути в хорошому настрої, щоб підтримати спільне рішення групи.
34. Я змушений був вступити до вузу, щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії.
35. Я вчу матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
36. Мої батьки хороші професіонали, і я хочу бути на них схожим.
37. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.

- 38.Яке з ваших якостей допомагає вам вчитися? Напишіть відповідь поруч.
- 39.Мені дуже важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, прямо не відносяться до моєї майбутньої спеціальності.
- 40.Мене вельми непокоять можливі невдачі.
- 41.Краще все я займаюся, коли мене періодично стимулюють, підстобують.
- 42.Мій вибір даного вузу остаточний.
- 43.Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відстати від них.
- 44.Щоб переконати в чому-небудь групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
- 45.У мене зазвичай рівне і гарний настрій.
- 46.Мене приваблюють зручність, чистота, легкість майбутньої професії.
- 47.До вступу до вузу я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.
- 48.Професія, яку я отримую, найважливіша і перспективна.
- 49.Мої знання про цю професію були достатні для впевненого вибору даного вузу.

«Діагностика мотивації до успіху» (Т. Елерса)

Тестовий матеріал (питання) опитувальника

1. Якщо між двома варіантами є вибір, його краще зробити швидше, ніж відкласти на потім.
2. Якщо помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання, я легко дратуюся.
3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я ставлю на карту все.
4. Якщо виникає проблемна ситуація, найчастіше я приймаю рішення одним з останніх.
5. Якщо два дні поспіль у мене немає справи, я втрачаю спокій.
6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.
7. Я більш вимогливий до себе, ніж до інших.
8. Я доброзичливіший за інших.
9. Якщо я відмовляюся від складного завдання, згодом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домогся б успіху.
10. У процесі роботи я потребую невеликі паузи для відпочинку.
11. Старанність - це не основна моя риса.
12. Мої досягнення в роботі не завжди однакові.
13. Інша робота приваблює мене більше тієї, якої я зайнятий.
14. Осуд стимулює мене сильніше похвали.
15. Знаю, що колеги вважають мене діловою людиною.
16. Подолання перешкод сприяє тому, що мої рішення стають більш категоричними.
17. На моєму честолюбстві легко зіграти.
18. Якщо я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.
19. Виконуючи роботу, я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.
21. Потрібно покладатися тільки на самого себе.

22. У житті небагато речей важливіше грошей.
23. Якщо мені треба буде виконати важливе завдання, я ніколи не думаю ні про що інше.
24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.
25. Наприкінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
26. Якщо я розташований до роботи, роблю її краще і більш кваліфіковано, ніж інші.
27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, здатними наполегливо працювати.
28. Коли у мене немає роботи, мені не по собі.
29. Відповідальну роботу мені доводиться виконувати частіше за інших.
30. Якщо мені доводиться приймати рішення, намагаюся робити це якомога краще.
31. Іноді друзі вважають мене ледачим.
32. Мої успіхи в якійсь мірі залежать від колег.
33. Протидіяти волі керівника безглуздо.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Якщо у мене щось не ладиться, я стаю нетерплячим.
36. Зазвичай я звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Якщо я працюю разом з іншими, моя робота більш результативна, ніж у інших.
38. Не доводжу до кінця багато, за що беруся.
39. Заздрю людям, які не завантажені роботою.
40. Не заздрю тим, хто прагне до влади.
41. Якщо я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти піду на крайні заходи.

Опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А.А. Реана)

Текст опитувальника

1. Включаючись в роботу, як правило, оптимістично сподіваюся на успіх.
2. У діяльності активний.
3. Схильний до прояву ініціативності.
4. При виконанні відповідальних завдань прагну по можливості знайти причини відмови від них.
5. Часто вибираю крайнощі: або занижені легкі завдання, або нереалістично високі по труднощі.
6. При зустрічі з перешкодами, як правило, не відступаю, а шукаю способи їх подолання.
7. При чергуванні успіхів і невдач схильний до переоцінки своїх успіхів.
8. Продуктивність діяльності в основному залежить від моєї власної цілеспрямованості, а не від зовнішнього контролю.
9. При виконанні достатньо важких завдань, в умовах обмеження часу, результативність діяльності погіршується.
10. Схильний проявляти наполегливість в досягненні мети.
11. Схильний планувати своє майбутнє на достатньо віддалену перспективу.
12. Якщо ризикую, то, скоріше, з розумом, а не відчайдушно.
13. Не дуже наполегливий в досягненні мети, особливо якщо відсутній зовнішній контроль.
14. Вважаю за краще ставити перед собою середні по труднощі або злегка завищені, але досяжні цілі, чим нереально високі.
15. У разі невдачі при виконанні якого-небудь завдання його привабливість, як правило, знижується.

16. При чергуванні успіхів і невдач схильний до переоцінки своїх невдач.
17. Вважаю за краще планувати своє майбутнє лише на найближчий час.
18. При роботі в умовах обмеження часу результативність діяльності поліпшується, навіть якщо завдання достатнє важке.
19. У разі невдачі при виконанні чого-небудь від поставленої мети, як правило, не відмовляюся.
20. Якщо завдання вибрав собі сам, то у разі невдачі його привабливість ще більш зростає.

Методика "Дослідження суб'єктивного контролю" (Пашукова)

Текст опитувальника

1. Просування по службових сходах більше залежить від сприятливого збігу обставин, ніж від здібностей людини.
2. Більшість розлучень виникає тому, що люди не захотіли пристосовуватись один до одного.
3. Хвороба — справа випадку: якщо маєш захворіти, то вже нічим не зарадиш.
4. Люди стають самотніми тому, що самі не виявляють інтересу і дружнього ставлення до оточуючих.
5. Здійснення моїх бажань часто залежить від удачі.
6. Даремно докладати зусиль для того, щоб завойовувати симпатії інших людей.
7. Зовнішні обставини (батьки, добробут) впливають на сімейне щастя не менше, ніж стосунки подружжя.
8. Я часто відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.
9. Як правило, керівництво виявляється більш ефективним, коли повністю контролюють дії підлеглих, а не покладаються на їхню самостійність.
10. Мої оцінки в школі часто залежали від випадкових обставин (наприклад, від настрою вчителя), а не від моїх власних зусиль.
11. Коли я планую, то здебільшого вірю, що зможу здійснити свої плани.
12. Те, що багатьом людям здається успіхом чи удачею, насправді є результатом тривалих цілеспрямованих зусиль.
13. Думаю, що правильний спосіб життя може більше допомогти здоров'ю, ніж лікарі та ліки.

14. Якщо люди не підходять один одному, то як би вони не намагалися налагодити сімейне життя, вони все одно не зможуть цього зробити.
15. Те добре, що я роблю, звичайно буває гідно оцінене іншими.
16. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.
17. Думаю, що випадок чи доля не відіграють великої ролі в моєму житті.
18. Я намагаюся не планувати наперед, тому що багато залежить від того, як складуться обставини.
19. Мої оцінки в школі залежали переважно від моїх зусиль і від ступеня підготовки.
20. У сімейних конфліктах я частіше відчуваю провину за собою, ніж за протилежною стороною.
21. Життя більшості людей залежить від збігу обставин.
22. Я надаю перевагу такому керівництву, при якому можна самостійно визначати, що і як робити.
23. Думаю, що мій спосіб життя ні в якій мірі не є причиною моїх хвороб.
24. Як правило, саме невдалий збіг обставин заважає людям домогтися успіху в своїх справах.
25. Врешті-решт, за погане керівництво установою відповідають самі люди, які в ній працюють.
26. Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити в стосунках, які склалися в сім'ї.
27. Якщо я дуже захочу, то зможу привернути до себе будь-кого.
28. На підростаюче покоління впливає так багато всіляких обставин, що зусилля батьків у вихованні часто виявляються нерезультативними.
29. Те, що зі мною трапляється, — це справа моїх власних рук.
30. Важко буває зрозуміти, чому керівники діють так, а не інакше.
31. Людина, яка не змогла досягти успіху у своїй роботі, швидше всього, не доклала достатньо зусиль для цього.

32. Найчастіше я можу домогтися від членів моєї сім'ї того, що я захочу.
33. У неприємностях і невдачах, які траплялися в моєму житті більше були винні інші люди, ніж я.
34. Дитину завжди можна вберегти від застуди, якщо за нею доглядати і правильно одягати.
35. У складних обставинах я вважаю за краще зачекати, поки проблема розв'яжеться сама по собі.
36. Успіх - це результат наполегливої праці, і він мало залежить від випадку чи від удачі.
37. Я відчуваю, що від мене більше, ніж від інших, залежить щастя моєї сім'ї.
38. Мені завжди було важко зрозуміти, чому я подобаюсь одним людям і не подобаюсь іншим.
39. Я завжди надаю перевагу прийняттю рішень і самостійним діям, а не сподіваюся на допомогу інших людей чи на долю.
40. На жаль, заслуги людини часто залишаються невизнаними, незважаючи на всі її намагання.
41. У сімейному житті бувають такі ситуації, які неможливо змінити навіть з найбільшим бажанням.
42. Здібні люди, які не зуміли реалізувати свої можливості, мають звинувачувати в цьому тільки самих себе.
43. Багато моїх успіхів були можливі тільки завдяки допомозі інших людей.
44. Більшість невдач у моєму житті були від невміння, від незнання або від лінощів і мало залежали від удачі чи від невдачі.

Додаток Е

Бланк загальної кількості балів кожного з учасників дослідження за методикою «Вивчення мотивації навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна):

	Шкала «придбання знань»	Шкала «оволодіння професією»	Шкала «отримання диплома»
1.	12,6	8	7
2.	6	5	1
3.	7,2	9	3,5
4.	3,6	4	2,5
5.	9	6	1
6.	6	3	2,5
7.	2,4	4	1,5
8.	6	7	5
9.	3,6	2	1
10.	3	5	2,5
11.	4,2	6	4
12.	12,6	5	1,5
13.	3	1	7
14.	7,2	4	3,5
15.	9,6	6	5,5
16.	6	7	2,5

17.	1,2	2	5
18.	6	4	2,5
19.	3,6	5	2,5
20.	9	9	3,5
21.	9,6	8	5
22.	12,6	10	7,5
23.	6	8	7
24.	0	3	4,5
25.	1,2	2	5,5
26.	4,8	7	4
27.	3,6	4	3,5
28.	12,6	9	7
29.	4,2	5	7,5
30.	9	7	2,5